

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماسټری تفسیر و حدیث

امارت اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

تفسیر موضوعی سورة الحشر

رساله ماسټری

محصل : عبدالمحفوظ (منیب)

أستاذ رهنما : دكتور فصیح الله (عبدالباقي)

سال 1401 هـ ش - 1444 هـ ق

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات وقانون

پروگرام ماستری تفسیر وحديث

امارت اسلامی افغانستان

وزارت تحصیلات عالی

معینیت امور علمی

تفسیر موضوعی سورة الحشر

رساله ماستری

محصل : عبدالمحفوظ (منیب)

أستاذ رهنما : دكتور فصیح الله (عبدالباقي)

سال 1401 هـ ش - 1444 هـ ق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دبیرتمنت تفسیر و حدیث

بورډ ماستری

تصدیق نامه

محترم عبدالحمفوظ ولد عبدالحمود ID: SH-MST-99-706 محصل دور ششم تفسیر و حدیث که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: تفسیر موضوعی سوره الحشر به روز شنبه ۱۷ / ۸ / ۱۴۰۱ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۸۲ (نمره به عدد) جستاد و دو (نمره به حروف) گردید.

موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	استاد شکرالله مخلص	عضو هیات	
۲	دکتور اصحاب الله اواب	عضو هیات	
۳	دکتور فصیح الله عبدالباقی	استاد رهنما و رئیس جلسه دفاع	

معاون علمی

آمر بورډ ماستری

چکیده

رساله‌ها که پیرامون تفسیر موضوعی سوره حشر است، قرار ذیل خلاصه می‌گردد:

1- این رساله شامل یک مقدمه بوده که در این مقدمه بیان مسأله، سولات کلیدی تحقیق، اهمیت و ضرورت انجام این تحقیق و همچنان پیشینه تحقیق بیان گردیده است، و نیز اهداف تحقیق و روش و چگونگی تحقیق و ذکر منابع تحقیق شامل این مقدمه می‌باشد.

2- بعد از مقدمه، این رساله یک تمهید دارد که شامل دو مبحث است، در این مباحث مفاهیم کلی پیرامون تفسیر موضوعی بحث می‌گردد، در مبحث اول، مفهوم شناسی تفسیر می‌باشد که شامل هفت موضوع است، در این موضوعات معنای لغوی و اصطلاحی تفسیر و تفسیر موضوعی، تاریخچه تفسیر موضوعی، انواع تفسیر موضوعی و ضرورت‌ها و نیازهای کنونی به تفسیر موضوعی بحث شده است.

در بحث دوم معرفی سوره حشر است، در این مبحث سوره حشر به مقاطع تقسیم گردیده و در مقطع اول سوره حشر معرفی گردیده است که، مدنی است و یا مکی، و نیز شامل چند آیت است، شان نزول آن چه است، از لحاظ ترتیب نزول بعد از کدام سوره نازل گردیده است، وجه تسمیه آن چه است، و کدام مسایل در آن بیان گردیده است.

3- این سوره به هشت مقطع تقسیم گردیده که در هر مقطع ترجمه لفظی آیات، تفسیر آیات بیان احکام و مسایل و نیز در اختتام هر مقطع درس و اندرزهای حاصل از مقطع بیان گردیده است.

4- در این سوره قدرت الله متعال بیان گردیده است که هرکسی که در مقابل خدا ورسولش اعلان جنگ و مخالفت نماید او قدرت اخراج، نابود کردن و تذلیل کردن آن را دارد.

5- در این سوره مال فیئ و تعریف آن، چگونه مصارف مال فیئ، و نیز نظریات فقهاء مذاهب اربعه پیرامون صلاحیت و تقسیم مال غنیمت بیان گردیده است که بعد از رحلت پیامبر (ﷺ) این مال به کدام شخص تعلق می گیرد و صلاحیت مصرف آن را کی ها دارند.

6- همچنان در این سوره الله متعال این را بیان کرده است که کفار با منافقین یکجا شده و می خواهند دین الهی را تخریب نمایند، اما در این اتحاد شان فقط زیان و خسران می بینند.

7- در این سوره الله متعال مومنان را به تقوا و پرهیزگاری امر نموده و این کار را رمز پیروزی مسلمانان گفته است.

8- در این سوره خداوند (ﷻ) مسلمانان را به انجام کارهای خیر امر نموده و آنها را به آماده گی برای فردای قیامت تشویق کرده و به حساب و کتاب روز رستاخیز اشاره کرده و گفته است که اصحاب جنت و اصحاب دوزخ مساوی نیستند.

9- در این سوره الله متعال عظمت و قدرت تاثیر قرآن کریم را بیان کرده است که، اگر قرآن کریم به تفکر و تدبیر خوانده شود، قلب های سخت را باید نرم سازد. اما کفار آن قدر سنگدل استند که، قرآن در قلب آنها تاثیر نمی گذارد.

10- در آخر سوره الله متعال اسماء و صفات متعددی خود را بیان نموده و اگر با هریکی از این اسماء و یا صفات ذکر و یاد خداوند (ﷻ) صورت گیرد اجر و پاداش آن مساوی است.

فهرست موضوعات

مقدمه:	Error! Bookmark not defined.
بیان مسأله:	Error! Bookmark not defined.
سوالات تحقیق:	Error! Bookmark not defined.
اهمیت ضرورت انجام تحقیق:	Error! Bookmark not defined.
پیشینه و ضرورت تحقیق:	Error! Bookmark not defined.
اهداف تحقیق:	Error! Bookmark not defined.
روش تحقیق:	Error! Bookmark not defined.
پلان تحقیق:	Error! Bookmark not defined.
مفاهیم کلی:	Error! Bookmark not defined.
مبحث اول: مفهوم شناسی تفسیر	Error! Bookmark not defined.
موضوع اول: تعریف لغوی و اصطلاحی تفسیر	Error! Bookmark not defined.
معنای اصطلاحی تفسیر، در نزد مفسرین:	Error! Bookmark not defined.
موضوع دوم: تعریف تفسیر موضوعی:	Error! Bookmark not defined.
موضوع سوم: تاریخ تفسیر موضوعی:	Error! Bookmark not defined.
موضوع چهارم: انواع تفسیر موضوعی:	Error! Bookmark not defined.
موضوع پنجم: اهمیت تفسیر موضوعی:	Error! Bookmark not defined.
موضوع ششم: فرق میان تفسیر موضوعی و تفاسیر دیگر:	Error! Bookmark not defined.
موضوع هفتم: تفسیر مقارن:	Error! Bookmark not defined.
موضوع هشتم: فرق میان تفسیر موضوعی و تفسیر مقارن:	Error! Bookmark not defined.
مطلب اول: معرفی سوره حشر	Error! Bookmark not defined.
موضوع اول: وجه تسمیه سوره حشر	Error! Bookmark not defined.
موضوع دوم: تعداد آیات و کلمات سوره حشر	Error! Bookmark not defined.
موضوع سوم: شأن نزول سوره حشر	Error! Bookmark not defined.
موضوع چهارم: تاریخ و ترتیب نزول سوره حشر	Error! Bookmark not defined.
موضوع پنجم: محور سوره حشر:	Error! Bookmark not defined.
موضوع ششم: مناسبت میان اسم سوره و محور آن:	Error! Bookmark not defined.
موضوع هفتم: مناسبت میان آغاز سوره و اختتام آن:	Error! Bookmark not defined.
موضوع هشتم: ارتباط سوره حشر با سوره ماقبلش	Error! Bookmark not defined.

موضوع نهم: مناسبت میان مقاطع سوره وارتباط آنها با محور سوره : Error! Bookmark not defined.

موضوع دهم: مناسبت میان مضمون سوره ومضمون سوره ماقبل آن: Error! Bookmark not defined.

موضوع یازدهم: تفسیر این مقطع، تسبیح جمادات: Error! Bookmark not defined.

موضوع دوازدهم: درس ها و اندرزها: Error! Bookmark not defined.

بیان قدرت الله متعال بر جمع کردن دشمنان دین و انهزام آنها آیه: 2 Error! Bookmark not defined.

موضوع اول: مناسبت آیه به ماقبل خود Error! Bookmark not defined.

موضوع دوم: هشدار به بنی نضیر به محاصره وجلاء وطنی : Error! Bookmark not defined.

موضوع سوم: بیان مسئله حشر. Error! Bookmark not defined.

موضوع چهارم: بیان قدرت الله متعال: Error! Bookmark not defined.

موضوع پنجم: درس ها و اندرزها: Error! Bookmark not defined.

مقطع دوم: جواز جلاوطن کردن دشمنان خداوند(جل جلاله) آیه: 3- 5 .. Error! Bookmark not defined.

موضوع اول: مناسبت آیات به محور اساسی سوره: Error! Bookmark not defined.

موضوع دوم: تفسیر آیات: Error! Bookmark not defined.

موضوع سوم: چگونگی جلاوطن کردن دشمن: Error! Bookmark not defined.

موضوع چهارم: درس و اندرزها: Error! Bookmark not defined.

مقطع سوم: بیان مال فیئ و محل مصارف آن آیه: 6 – 10 Error! Bookmark not defined.

موضوع اول: تفسیر آیه: Error! Bookmark not defined.

موضوع دوم: نظریه فقهاء در مورد تقسیم مال غنیمت و مال فیئ: Error! Bookmark not defined.

موضوع سوم: مناسبت آیات و به ماقبل: Error! Bookmark not defined.

موضوع چهارم: درس ها و اندرزها: Error! Bookmark not defined.

مقطع چهارم: توافق منافقین با یهود و جزاء آنها، اتحاد مسلمانان، اتحاد ظاهری کفار را درهم می شکند: آیه: 14- 17 Error! Bookmark not defined.

موضوع اول: سبب نزول آیه: Error! Bookmark not defined.

موضوع دوم: مناسبت آیات به ماقبل خود: Error! Bookmark not defined.

موضوع سوم: تفسیر آیه: Error! Bookmark not defined.

موضوع چهارم: درس ها و اندرزها:.....	Error! Bookmark not defined.
مقطع پنجم امر به تقوا و عمل برای آخرت و اینکه تقوا رمز پیروزی است، آیه: 18- 20	Error! Bookmark not defined.
موضوع اول: مناسبت آیات به ماقبل خود	Error! Bookmark not defined.
موضوع دوم : تفسیر آیات:	Error! Bookmark not defined.
موضوع سوم: درس ها و اندرزها	Error! Bookmark not defined.
مقطع ششم بیان عظمت و تاثیر قرآن کریم، آیه: 21	Error! Bookmark not defined.
موضوع اول: مناسبت آیه به ماقبلش.....	Error! Bookmark not defined.
موضوع دوم: تفسیر آیه:	Error! Bookmark not defined.
موضوع سوم: درس ها و اندرزها	Error! Bookmark not defined.
مقطع هفتم بیان اسماء و صفات خداوند(ج)، آیه: 22- 24.....	Error! Bookmark not defined.
موضوع اول: مناسبت آیات آخر سوره آیت اول سوره	Error! Bookmark not defined.
موضوع دوم: ترجمه و تفسیر آیات	Error! Bookmark not defined.
موضوع سوم: فضیلت ذکر خداوند(جل جلاله).....	Error! Bookmark not defined.
موضوع چهارم: درس ها و اندرزها	Error! Bookmark not defined.
خاتمه	1
نتیجه:.....	1
پیشنهادات:	5
فهرست آیات قرآنی.....	Error! Bookmark not defined.
فهرست احادیث نبوی	Error! Bookmark not defined.
فهرست اعلام	Error! Bookmark not defined.
فهرست منابع و مراجع:	Error! Bookmark not defined.

خاتمه

این خاتمه مشتمل بر نتیجه گیری، پیشنهادات و فهرست می باشد.

نتیجه:

از مجموع نبشته فوق مسایل ذیل نتیجه گیری می گردد:

1- تفسیر عبارت از بیان وتفصیل کتاب ها است، قسمیکه گفته می شود: من قرآن را بیان کردم یعنی آن را تفسیر نمودم. و در نهایت تفسیر در لغت از "فسر" گرفته شده است، که معنای کشف و بیان است

2- تفسیر موضوعی، اهمیت به سزای دارد، زیرا این گونه بحث در قرآن کریم منفعت بسیار جدی دارد، بویژه در عصر کنونی که ما در آن هستیم، که در زمان حاضر تمدن های مادی ومذاهب الحادی از حل مشکلات جامعه بشری عاجز مانده ومفلس اند، وبیشترین افراد جامعه بشری از لحاظ معیشتی به بن بست رسیده اند، چون آنها از راهنمایی های قرآن کریم استفاده نکرده ودور مانده اند.

3- میان تفسیر موضوعی وتفاسیر دیگر فرقی وجود دارد، زیرا مفسرین مراد از آیات قرآن کریم به گونه های مختلف تلاش کرده اند تا نتیجه گیری بهتر نمایند که آن ها به انواع ذیل تقسیم کرده اند:

1- تفسیر تجزیه ای یا ترتیبی: در این نوع تفسیر، مفسر تلاش می کند تا همه آیات قرآن را به ترتیب سور و آیات، از ابتدا تا آخر، تفسیر و بررسی نماید.

2- تفسیر تحلیلی: در تفسیر تحلیلی مفسر آیات قرآن کریم را مطابق به ترتیب آنها در تلاوت نگاه می کند،

2- تفسیر موضوعی: در این روش، همه آیات مربوط به یک موضوع، جمع آوری شده و بررسی و تفسیر می شوند تا تمام ابعاد و ویژگی ها و سایر ظروف و شرایط آن موضوع روشن تر گردد

4-سوره حشر به اتفاق علماء مدنی است (یعنی در مدینه منوره نازل گردیده است) تعداد آیات آن (24) آیت است و به نام دوم آن سوره بنی نضیر است، زیرا در مورد قبیله یهودی بنی نضیر نازل گردیده است.

4 -موضوع سوم: شأن نزول سوره حشر: مفسرین (رحمه الله) گفته اند که این سوره در مورد قبیله بنی نضیر که قبیله از یهود در مدینه منوره زندگی می کردند، نازل شده است.

5 -محور سوره حشر قدرت عظیم و بزرگ خداوند(جل جلاله) و صفات متقین و پرهیزکاران، صفات کفار و منافقین است، و همچنان افعال و اسماء الله متعال دلالت بر قدرت عظیم می کند و این اینکه ایمان به الله متعال رکن اول از ارکان ایمان به غیب است.

6 -با مطالعه سوره حشر معلوم می گردد که نه تنها انسان بلکه تمام جمادات به زبان حال و مقال تسبیح و تنزیه الله متعال را بیان می کنند، زیرا هر فردی از افراد جمادات دلالت بر حدوث و صنعت قدیم واجب الوجود می کند که با متصف به کمال و منزه از تمام نقایص است.

7 -در سوره حشر الله متعال قدرت خود را بیان نموده است که ایشان توان جمع کردن دشمنان دین و انهزام آنها را دارد.

8 -کسانی که عهد و پیمان خود را می شکانند باید مجازات شوند درست قسمیکه قبیله بنی نضیر عهد و پیمانی که با پیامبر(صلی الله علیه وسلم) بسته بودند آن را شکستند، از سوی الله متعال مجازات سنگین شدند، والله متعال آنها را از خانه ها شان اخراج کرد.

9 -در سوره حشر الله متعال دشمنان خود را به جلاوطن کردن مجازات کرد و این پیام را برای دشمنان اسلام داد که هرکسی که در مقابل نظام الهی قرارگیرد به مجازات سنگین مواجه خواهد شد و عاقبت مخالفت از خدا و رسولش، جلاء وطنی، اخراج و تبعید است.

10 -تدبیر برای فشار بر دشمن، بخاطر اینکه بر دشمن فشار آورده شود تا به تسلیم شدن تن دهد از هر آله فشار که جایز باشد درست است.

11 -در سوره حشر الله متعال مال فیئ و احکام آن و نیز چگونگی مصارف آن را بیان کرده است و نیز نظریه فقهاء کرام را نیز در مورد تقسیم مال غنیمت و فیئ بیان گردیده است.

12 -مال فیئ همان مالی که بدون جنگ به دست مسلمانان آمده باشد را گفته می شود که در زمان حیات پیامبر(صلی الله علیه وسلم) مخصوص ایشان بود و آنها صلاحیت کلی مصرف آن را داشتند، اما بعد از پیامبر(صلی الله علیه وسلم) فقهاء در مورد صلاحیت و مصرف آن اختلاف دیدگاه دارند که در این رساله بیان گردیده است.

13 -در سوره حشر الله متعال توافق منافقین و یهود را بیان کرده و این را واضح ساخته است که در مقابل دین الله متعال هیچ توافق و ایتلافی کار ساز نیست و باطل نابود شدنی است.

14 -تقوا و پرهیز کاری و عمل برای آخرت رمز پیروزی است، که یک مسلمان باید به آن خود را باید آراسته نماید.

15 -کسانی که در اسلام طریقه خوبی برای کمک دیگران ایجاد می کند مقبول و مورد تایید الله متعال و رسولش قرار می گیرد، برایش اجر آن عمل داده شده و در اجوره اعمال دیگران نیز شریک است، بدون اینکه در اجوره آن ها کمی واقع گردد .

16 -در سوره حشر الله متعال عظمت قرآن و تاثیر آن را بر دل ها بیان کرده است که اگر قرآن به صورت دقیق و درست خوانده شود باید دل انسان حتما مایل به حق گردد، زیرا تاثیر آن آنقدر قوی است که اگر بالای سنگ نازل می گردید سنگ نرم می گردید.

- 17- الله متعال انسان ها را در این سوره بر تأمل و تفکر بر مواظظ قرآن کریم امر نموده و در ترک تدبیر و تفکر در قرآن کریم هیچ گونه عذری پذیرفته نمی شود.
- 18- در آخر سوره الله متعال اسماء و صفات خود را بیان نموده و این را بیان کرده است که خداوند (جل جلاله) دارای اسماء و صفات متعددی است و او را به هر نامی که بخوانید ایجابت خواهد کرد.

پیشنهادات:

در فرجام تحقیق موارد زیر را پیشنهاد می‌نمایم:

- 1- در شرایط کنونی تفسیر موضوعی یکی از مهمترین موضوعاتی است که برای تحلیل و تجزیه و استخراج احکام و مسایل فقهی قرآنی باید جدا روی آن کار صورت گیرد.
- 2- در گذشته روی تفسیر موضوعی چنانیکه می‌بایست کار نشده بود و اکنون روی آن کار شده است، اما ایجاب کار بیشتری را می‌نماید.
- 3- رساله‌ها که در جمع و تدوین آن بنده زحمت کشیده‌ام، به همین منوال باید تمام سوره‌های قرآنی تفسیر شده و در نهایت به دسترس چاپ باید سپرده شود تا همه از آن استفاده نمایند.
- 4- مسایل فقهی که در قرآن کریم بیان گردیده است تمام شدنی نمی‌باشند بلکه گذشت زمان ایجاب تفسیر و توضیح بیشتر مسایل را می‌کند، بناء تفسیر موضوعی یکی از ضرورت‌های جدی جامعه علمی است تا موضوعات مهم قرآن کریم درست‌تر و بهتر تفسیر و توضیح شوند.
- 5- سوره‌حشر یکی از سوره‌هایی است که باوجود اختصارش مسایل گوناگون را احتوا می‌کند و رساله بنده که پیرامون تفسیر موضوعی این سوره است، به خوانندگان محترم پیشنهاد می‌گردد تا آن را مطالعه نموده و از مسایل گوناگون آگاهی حاصل کنند.
- 6- به پوهنتون محترم سلام پیشنهاد می‌نمایم تا تمام سوره‌های قرآن کریم را به صورت تفسیر موضوعی شامل عناوین تیزس نماید تا تمام قرآن کریم تفسیر موضوعی گردد.

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af